

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Ковтун Олени Віталіївни про дисертацію
Ясинської Тетяни Олександрівни

«Підготовка майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки

Дисертаційна робота Т.О. Ясинської актуальна і соціально значуща, оскільки світовий тренд на формування постіндустріального діджиталізованого суспільства на глобалістичних засадах вимагає від України трансформації ринково-економічних відносин і нової генерації фахівців. Сучасна індустрія перекладацьких послуг не залишається осторонь зазначених змін, а перебуває в епіцентрі соціально-культурного та економічного життя країни. Усе це визначає особливі вимоги до професійної підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти (ЗВО). Новітні підходи до підготовки фахівців закріплені в низці державних законодавчих документів, зокрема в законах України «Про освіту» (2017) та «Про вищу освіту» (2014), у «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки», в Указах Президента України «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» (2020) та «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019 р). У зазначених джерелах йдеться про формування нової, якісної освіти на інноваційній основі, підготовку сучасних фахівців, котрі вирізняються динамізмом і гнучкістю поведінки, аналітичним і критичним мисленням, творчим потенціалом, є самостійними та відповідальними суб'єктами освітнього процесу та професійної діяльності. Ринок надання перекладацьких послуг потребує фахівців, що отримали в закладі освіти якісну професійну підготовку, володіють іноземною та українською мовами, мають спеціалізацію, знання перекладацького інструментарію та вміння його застосовувати, здатні адаптуватися до різних культур і контекстів, готових до кар'єрного розвитку, до прийняття рішень у складних, мінливих і нестандартних умовах професійного середовища, до гнучкої інтеракції і використання ІКТ, САТ і штучного інтелекту задля оптимізації виробничого процесу. У цьому зв'язку дисертаційна робота Т.О. Ясинської, присвячена підготовці майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання, своєчасна й актуальна.

Важливість рецензованої розвідки підтверджується її зв'язком з такими напрямками наукових досліджень, як професійна підготовка перекладачів, фахова компетентність перекладача, інтерактивне навчання. Більшість означених питань корелюються з науковою темою «Проектування професійного становлення

майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол № 9 від 31.03.2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ретельний аналіз тексту дисертаційної роботи та змісту праць здобувачки уможливило формулювання узагальнених висновків щодо наукової обґрунтованості та достовірності представлених результатів. Вихідні положення (завдання, об'єкт, предмет, наукова новизна, практична значущість одержаних результатів) визначені відповідно до мети дослідження, є достатньо виваженими, логічними й обґрунтованими. Сформована Т.О. Ясинською джерельна база відзначається різноманітністю, структурована, містить значну кількість джерел іноземними мовами. Здобувачкою глибоко проаналізовано нормативну, наукову та навчально-методичну базу щодо еволюції змісту навчання перекладу; вивчено освітньо-професійні програми і програми навчальних дисциплін, навчально-методичні видання; наукові праці вітчизняних і зарубіжних педагогів, у яких висвітлюються дидактичні та методичні аспекти навчання іноземних мов і перекладу.

Грунтовний аналіз джерельної бази забезпечив здійснення системного та мультивекторного аналізу проблеми підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання, уможливив визначення теоретичних і обґрунтування методологічних засад дослідження, дозволив поточити і поглибити зміст основних понять дослідження, виявити їх взаємозв'язки і взаємозумовленість, поглибити сутність змісту професійної підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО в сучасних умовах.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних (пов'язаних з ретроспективно-порівняльним і логічний аналізом наукових, нормативно-правових, навчально-методичних джерел для визначення понятійного апарату дослідження, розроблення його теоретичних засад, обґрунтування науково-методичного забезпечення процесу професійно-спрямованої підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання); емпіричних (тестування, оцінювання, ранжування, аналіз результатів, педагогічний експеримент тощо), методу теоретичного моделювання для розроблення моделі досліджуваного процесу, а також статистичних методів для перевірки достовірності результатів експериментального дослідження на констатувальному й прикінцевому етапах реалізації. Заслуговує на увагу експериментальна база дослідження, яка охоплює ЗВО різних регіонів України й достатню кількість респондентів (експериментальною роботою було охоплено 222 здобувачі освітнього ступеня бакалавр, що перевищувало статистично доведений мінімально необхідний обсяг для забезпечення точності і репрезентативності результатів дослідження).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження. За роки роботи над дисертацією Т.О. Ясинська представила основні результати дослідження на міжнародних науково-практичних конференціях, що сприяло поширенню ідей дослідження та формуванню дисертантки як перспективної дослідниці, здатної донести здобутки української педагогіки до вітчизняної і міжнародної наукової спільноти.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації
Дисертантка одержала такі найбільш значущі наукові результати: *визначено й науково обґрунтовано* методологічні підходи до підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання (компетентнісний, транедисциплінарний, контекстний, особисто-діяльнісний); *визначено* складові компоненти підготовленості майбутніх перекладачів англійської мови (білінгвальний, екстралінгвістичний, перекладацький та особистісний) з відповідними показниками; *схарактеризовано* рівні підготовленості майбутніх перекладачів англійської мови до професійної діяльності (високий, достатній, задовільний, низький); *розроблено* модель та методика підготовки майбутніх перекладачів англійської мови до професійної діяльності інтерактивними методами навчання; *визначено й науково обґрунтовано* педагогічні умови підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання (насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання; стимулювання позитивної мотивації до вивчення теорії перекладу та здійснення перекладацької діяльності; забезпечення міждисциплінарних зв'язків під час професійно-спрямованої підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання); набули *подальшого розвитку* теорія й методика підготовки майбутніх перекладачів англійської мови у ЗВО.

Викликають інтерес й інші аспекти дисертаційної роботи, як-от: становлення та еволюція системи теорії і практики перекладознавства та методики навчання перекладацької діяльності в Україні з 30-х років XIX століття й до сьогодні; аналіз потреб сучасного ринку перекладацьких послуг у контексті професійних галузевих стандартів і вимог роботодавців; принципи підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами та ін.

Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Дисертаційна робота Т.О. Ясинської має вагомим практичне значення, яке полягає в тому, що одержані результати дослідження достатньо обґрунтовані, пройшли апробацію та готові до впровадження в систему професійної підготовки фахівців з перекладу, забезпечують удосконалення змісту, організаційних форм і ресурсного забезпечення освітнього процесу.

Дисертанткою було розкрито методичний аспект підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання; укладено низку навчально-методичних праць для супроводу освітнього процесу

(методичні рекомендації з підготовки перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання для використання під час викладання дисципліни «Практичний курс основної іноземної мови (англійської)»; навчальний посібник до практичних занять з навчальної дисципліни «Теорія та практика перекладу» (завдання до аудиторної та самостійної роботи студентів); спецпрактикум «Переклад текстів з використанням засобів ІКТ та їх перекладацький аналіз»); вдосконалено систему самостійної роботи студентів; розкрито особливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій, програм технічного забезпечення перекладу (CAT-tools), штучного інтелекту в процесі підготовки майбутніх перекладачів.

Основні результати дослідження, зокрема теоретичні та методичні положення, можуть бути використані у процесі викладання фахових дисциплін під час підготовки майбутніх перекладачів англійської мови, під час проходження перекладацької практики та виконання індивідуально-дослідних завдань. Практичне значення одержаних результатів підтверджується і відповідними довідками про впровадження в освітній процес ЗВО України.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому

Обґрунтованою й логічно вмотивованою є структура дисертації, репрезентована трьома розділами, висновками до розділів, загальними висновками, додатками, матеріал яких ілюструє, доповнює і підсилює положення, викладені в тексті дисертації. Зміст кожного розділу зумовлений метою і завданнями дисертаційної роботи, відображає процес і результати дослідження, містить нові наукові факти та інноваційні ідеї.

У першому розділі «Теоретичні засади підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання» розкрито зародження ф посту́п перекладацької та перекладознавчої думки в Україні упродовж XIX-XXI ст.; описано еволюцію перекладацької освіти в Радянській Україні; подано засадничі напрацювання представників української перекладознавчої школи (М. Калинович, М. Зеров), що визначали розвиток вітчизняної теорії та практики перекладу, а також методики підготовки перекладачів; розкрито формування української школи художнього перекладу, термінознавства; детерміновано напрями розвитку методики навчання перекладу у працях зарубіжних і вітчизняних учених (п. 1.1). Викликає інтерес матеріал, присвячений висвітленню змін у сфері міжнародного співробітництва і глобалізації світової економіки, що призводять до змін на попит у перекладацьких послугах, зумовлюють виникнення індустрії з їх надання, вимагають відповідності кваліфікації перекладачів міжнародним і вітчизняним професійним стандартам і вимогам роботодавців. Дисертантка доходить важливого дидактичного висновку про те, що вдосконалення технологій машинного перекладу сприяє розвитку ринку лінгвістичних послуг і створює необхідність щодо підготовки фахівців, які вміють працювати з програмами та технологіями комп'ютерного перекладу, використовувати потенціал штучного інтелекту. Розкрито, як ці зміни повинні позначатися на організації освітнього процесу з підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО (п. 1.2). Суттєвим з дидактичного погляду є аналіз 20 ОПП

ЗВО України, за якими здійснюється підготовка майбутніх перекладачів, що уможливив висновок про недостатність підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО до роботи у сфері перекладацьких послуг, потребу в додаткових знаннях і вміннях. Вивчення проблематики інтерактивного навчання і питань упровадження інтерактивних технологій у процес підготовки майбутніх перекладачів, дозволило дисертантці припустити, що інтерактивні методи навчання покликані забезпечити максимальне наближення освітнього процесу до професійної діяльності, сприяти розвитку необхідних професійних навичок і компетенцій (п. 1.3).

У другому розділі «Методологічні засади підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними засобами навчання» обґрунтовано доцільність застосування контекстного, особисто-діяльнісного, трансдисциплінарного і компетентнісного підходів до підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО; уточнено компонентний склад перекладацької компетентності, зокрема визначено білінгвальну, екстралінгвістичну, перекладацьку, особистісну компетенції у цьому конструкті (п. 2.1). Детерміновано і схарактеризовано принципи інтерактивного навчання як засобу підготовки майбутніх перекладачів англійської мови (діяльнісний, зворотного зв'язку, пошуку та експериментування, індивідуалізації навчання, довіри та рівноправ'я всіх учасників освітнього процесу). Слушним є визначення інтерактивних методів підготовки перекладачів (проектно-орієнтований метод, метод моделювання ситуацій, метод кейсів, метод ІКТ) (п. 2.2). Важливим внеском дисертантки є визначення критеріїв (їх кореляція з компонентами (компетенціями) фахової компетентності майбутніх перекладачів англійської мови) та їх показників для встановлення рівнів підготовленості майбутніх перекладачів англійської мови до професійної діяльності, розроблення діагностувального інструментарію та проведення і висвітлення результатів констатувального експерименту, який засвідчив необхідність розроблення моделі й методики підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання в умовах університетської освіти (п. 2.3).

У третьому розділі «Експериментально-дослідна робота з підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання» здобувачкою визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання; репрезентовано модель підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання (п. 3.1). Вартісним є теоретичне осмислення й методичне забезпечення формувального етапу педагогічного експерименту (опис організації, перебіг, апробація результатів в експериментальних закладах вищої освіти). Відзначимо як позитив, що на пропедевтичному етапі було чітко визначено провідні організаційно-діяльнісні форми підготовки (аудиторна та позааудиторна робота), методи і засоби навчання. Оскільки експериментально-дослідна робота з підготовки майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами навчання відбувалася за послідовними (теоретико-інтеграційний, продуктивно-творчий, практично-зорієнтований) етапами, описано зміст такої підготовки майбутніх перекладачів в умовах закладів вищої

освіти на кожному з означених етапів. Важливо відзначити, що протягом усього експериментального освітнього процесу було передбачено роботу за розробленими автором дисертації навчально-методичними матеріалами (спеціалізаційним «Переклад текстів з використанням засобів ІКТ та їх аналіз», навчальним посібником до практичних занять з дисципліни «Теорія та практика перекладу» (завдання до аудиторної та самостійної роботи студентів) і Методичними рекомендаціями до вивчення навчальної дисципліни «Практичний курс англійської мови» для студентів 1-2 року навчання спеціальності 035 Філологія освітнього ступеня «бакалавр»). У дисертації послідовно представлено методiku експериментального навчання, наведено вправи і завдання, здійснено їх методичний аналіз за багатьма критеріями (п. 3.2). Належну увагу здобувачка приділила аналізу результатів освітньої діяльності студентів на різних етапах експерименту, що дало підстави стверджувати про суттєві позитивні зміни за всіма критеріями підготовленості майбутніх перекладачів англійської мови інтерактивними методами у ЗВО як результату педагогічного впливу за запропонованою експериментальною методикою (п. 3.3).

Підсумки дисертаційної роботи відображено в загальних висновках, які корелюють із висновками до кожного з розділів і відображають досягнення мети і завдань дослідження та є достовірними.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Кількість публікацій (12 наукових праць, з яких 3 статті – у виданнях категорії Б з педагогіки; 6 публікацій апробаційного характеру, 3 публікації, що додатково відображають матеріали дисертації, а також програми навчальних дисциплін), їх обсяг, якість, повнота інтерпретування результатів та з'ясування теми дисертації є достатніми.

Аналіз матеріалів дисертаційної праці уможливило висновок, що наукові здобутки автора, які ґрунтуються на всебічному вивченні досліджуваної теми, аналізі різних підходів до її з'ясування, використанні достатнього масиву наукових, методичних і нормативно-правових джерел мають теоретичну і практичну цінність.

Доробок Т.О. Ясинської, викладений у розділах дисертації і додатках, навчально-методичних матеріалах, наукових статтях, може слугувати підґрунтям для розв'язання на практиці важливих освітніх завдань.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

Аналіз дисертації та наукових публікацій Т.О. Ясинської, у яких висвітлено основні наукові результати дослідження, не дає підстав припускати, що в них мають місце порушення академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація). У разі використання ідей, тверджень, відомостей із зовнішніх джерел інформації, у роботі є на них посилання, що відповідає нормам законодавства про авторське право та суміжні права.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Високо оцінюючи повизну, теоретичне та практичне значення рецензованого дослідження, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання.

1. Не зовсім вдалою видається назва параграфу 1.2. «Аналіз потреб сучасного ринку перекладацьких послуг у контексті освітньо-нормативних стандартів в Україні». Відповідно до назви очікується, що аналіз в параграфі буде здійснюватися щодо нормативних документів у царині освіти, однак розглядаються професійні стандарти, зокрема СТТУ АПУ 001-2000 «Кваліфікація та сертифікація перекладачів» і СТТУ АПУ 002-2000 «Послуги з письмового та усного перекладу» Асоціації перекладачів України, а також вимоги роботодавців.
2. Дисертація здебільшого покладається на аналіз джерел, що є сучасними, але не новітніми, датовані початком 2000-х років (напр., Rubrecht, 2005; Kelly, 2005; Пометун, 2007; Підласий, 2004; Скрипник, 2005; Мельник, 2006; РАСТЕ, 2005 та ін.). Водночас поза увагою дослідниці залишилися новітні праці вітчизняних дослідників (напр., дисертація М. Пилипчук «Формування готовності майбутніх перекладачів до інноваційної професійної діяльності у закладах вищої освіти» (2023)).
3. Основними компонентами змісту експериментального навчання у дисертаційній роботі визначено: навчальний матеріал та критерії його відбору; основні етапи навчання та їх характеристика; модель експериментального навчання; структура та зміст системи вправ; форми, методи та засоби навчання (с. 143). Уважаємо, що застосування терміну «зміст» у цьому контексті є не зовсім виправданим, оскільки зміст навчання, згідно з нормативними та довідковими виданнями, трактується як «структура, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти і певної кваліфікації».
4. Цілком слушним, на наш погляд, є визначення у параграфі 2.2. інтерактивних методів підготовки перекладачів (проектно-орієнтованого, моделювання ситуацій, кейсів, ІКТ). У розділі III дисертації на конкретних прикладах переконливо розкрито, як ці методи застосовувалися на практиці під час експериментального навчання. Водночас, до представлених прикладів не увійшли ті, що демонструють застосування методу кейсів.
5. Дисертаційна робота написана науковим стилем мовлення, однак містить певну кількість одруківок, мовленнєвих неточностей, лексичних і граматичних огріхів.

Зауваження до дисертації здебільшого дискусійного чи рекомендаційного характеру, не применшують її значення, не знижують позитивної оцінки, проте можуть слугувати організації дискусії під час захисту результатів дослідження і стимулом на наукову перспективу автора. Зміст роботи, логіка тексту, наукові та прикладні результати свідчать про теоретичні знання, володіння методами наукових досліджень, уміння розв'язувати актуальні проблеми.

